

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET RIJEKA
ODSJEK ZA KULTURALNE STUDIJE

IVANA KONTOŠIĆ

LEGITIMITET DRŽAVE U DEPRIVACIJI LJUDSKIH PRAVA

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: dr.sc. Iva Žurić Jakovina

RIJEKA, rujan, 2015.

Legitimitet države u deprivaciji ljudskih prava

Sažetak

Rad se bavi analizom različitih teorija o legitimitetu države kojima se nastoji dati odgovore na pitanja o ljudskim pravima, dužnostima i obavezama države te njeno pravo u korištenju sile i restrikciji ljudskih prava. Kako bi se objasnio legitimitet države u deprivaciji ljudskih prava, objašnjen je koncept ljudskog prava te njihova povezanost s državom. Legitimni autoritet koji država ima nad pojedincem objašnjava se teorijom društvenog ugovora. Prema teoriji društvenog ugovora pojedinac pristaje na ograničavanje nekih njegovih sloboda u zamjenu za zaštitu preostalih prava. Odgovornost države je na taj način određena, ali i ograničena osnovnim ljudskim pravima

Uloga države trebala bi biti omogućavanje suglasnosti različitih interesa, zaštita i očuvanje prava. Jedini opravdan razlog deprivacije ljudskih prava od strane države je kada je pojedinac prijetnja za ljudska prava ostalih građana. U slučaju da država zloupotrebljava svoj položaj i autoritet te ne osigurava zaštitu ljudskih prava ili ih čak krši, ona gubi svoj legitimitet i kao takva prestaje postojati budući da ne osigurava ono zbog čega je i stvorena.

ključne riječi: država, društveni ugovor, ljudska prava, legitimitet, zakoni, suverenost, autoritet

Legitimacy of the state in human rights deprivation

Abstract

This paper is an analysis of different theories on state legitimacy whose main goal is to give answers about human rights, states duties and obligations and its right to use force in human rights restriction. For better understanding of the legitimacy of the state in human rights deprivation, the concept of human rights and their link to the state was explained. The legitimate authority which state exercises over people is explained through social contract theory. In social contract theory individuals agree to give up some of their rights in exchange for protection of their remaining rights.

The states responsibility is in that matter defined, but also limited. Function of the state is the approval of various interests, protection and preservation of rights. The only legitimate reason for human rights deprivation is in case of a threat of one individual over another citizens right. If the state abuses its authority and doesn't ensure protection of human rights, or even violates them, it loses its legitimacy and ceases to exist because it doesn't ensure what it was created for.

key words: state, social contract, human rights, legitimacy, law, sovereignty, authority

Sadržaj:

1. UVOD	5
2. DISKURS LJUDSKIH PRAVA	6
2.1. Osnova za postojanje ljudskih prava	7
2.2. Problemi sadržaja i ograničenja ljudskih prava.....	7
2.3. Povezanost ljudskih prava i države	9
3. DRUŠTVENI UGOVOR	10
3.1. Funkcija ljudskih prava u legitimnosti države	11
3.2. Teoretski paradoks društvenog ugovora	12
3.3. Kritike društvenog ugovora.....	13
4. DRŽAVA I ZAKON	14
4.1. Legitimnost autoriteta	15
4.2. Funkcije i granice suvereniteta.....	17
4.3. Važnost i granice državnih zakona.....	18
5. (NE)OPRAVDANOST LEGITIMITETA DRŽAVE	20
6. ZAKLJUČAK	24
LITERATURA.....	26

1.UVOD

Koncept ljudskog dostojanstva, jednakosti i slobode prisutan je u svakoj kulturi. U ljudskoj je prirodi postavljati pitanja. Pitanja koja se tiču njihove sigurnosti, života i prava od iznimne su važnosti za svako ljudsko biće. Ovaj rad nastoji dati odgovore na pitanja o povezanosti ljudskih prava i države. Shvatimo li ljudska prava kao skup prava i sloboda koja pripadaju svakom ljudskom biću postavlja se pitanje uloge države u svemu tome. Analizom osnovne problematike ljudskih prava nastojat će se objasniti i prikazati dužnost i legitimitet države u zaštiti, ali i ograničavanju ljudskih prava. Osnova po kojoj ljudi uopće imaju ljudska prava određuju imaju li ona veze s državom. Ako su ljudska prava, prava stečena rođenjem ima li država ulogu u njihovoj zaštiti i ograničavanju? S druge strane, ako je pravni dokument osnova za postojanje ljudskih prava onda podrazumijeva odgovornost države u njihovoj zaštiti, no podrazumijeva li to onda i legitimitet države u njihovu kršenju? Glavni problem kojim će se rad baviti je ima li država legitimitet u ograničavanju ljudskih prava, koji su opravdani slučajevi njihova ograničavanja te što se događa kada država ne omogućuje njihovu zaštitu te zloupotrebljava svoj položaj i autoritet.

Kako bi se pobliže objasnio koncept legitimiteta države, objasniti će se ideja društvenog ugovora kroz viđenje različitih, tradicionalnih i suvremenih teoretičara. Društvo u svojoj srži funkcionira na principu društvenih ugovora koji garantiraju kako političku tako i ekonomsku slobodu. Društveni ugovor podrazumijeva ugovor između pojedinca i države prema kojem država ima legitimni autoritet nad pojedincem. Prema društvenom ugovoru pojedinac pristaje na ograničavanje nekih njegovih sloboda u zamjenu za zaštitu preostalih prava. Objasniti će se uloga i svrha države u suglasnosti različitih interesa koji su omogućili stvaranje te države. Odgovornost države je određena, ali i ograničena osnovnim ljudskim pravima. Legitimna uloga države se definira na osnovi dužnosti zaštite tih prava. Svaka država ima vlastito viđenje opsega i definicije ljudskih prava koja osigurava svojim ustavom.

Kroz različite suvremene primjere dat će se odgovor na pitanje zašto je državi dan autoritet da radi ono što bi se u nekom drugom kontekstu definiralo kao restrikcija pa čak i oduzimanje slobode i prava, te zašto je to najčešće prihvaćeno kao legitimno.

2. DISKURS LJUDSKIH PRAVA

“Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i svijješću i trebaju jedna prema drugima postupati u duhu bratstva.”¹ riječi su prvog stavka Opće deklaracije o ljudskim pravima koja iza sebe skriva dugu povijest, ali i sporove oko njene interpretacije, sadržaja, strukture i opravdanosti. Definicija ljudskih prava koju iznosi Gajin² obuhvaća skup prava i sloboda koja rođenjem pripadaju svakom ljudskom biću bez obzira na mjesto rođenja, spol, obrazovanje, socijalni status, uvjerenja.

Koncept ljudskog dostojanstva, jednakosti i slobode postoji u svakoj kulturi. Ideja da čovjek posjeduje prirodno pravo nastala je još u filozofiji stare Grčke te se razvijala kroz povijest sve do današnjeg shvaćanja. Prvi dokumenti kojima se potvrđuje status ljudskih prava su *Magna carta*³ iz 1215. godine kojom se donekle ograničila vlast monarha, zatim akt *Habeas corpus*⁴ kojim se štiti stanovništvo od arbitrarnog uhićivanja i tamničenja. Desetljeće nakon izdan je *Bill of Rights*⁵, zakonski akt kojim se ograničava moć monarha, ali i monarhije kao oblika vladavine. Prvi dokument koji donosi popis ljudskih prava je *Deklaracija o pravima čovjeka i građanina*⁶ koji nastaje 1789. za vrijeme francuske revolucije. Smatra se kako je termin ljudska prava nastao tijekom prevođenja Deklaracije s francuskog na engleski kada je Thomas Pain⁷ prvi put upotrijebio taj termin kako bi opisao osnovna prava koja svaki čovjek posjeduje. Francuski koncepti *liberté, égalité, fraternité*, odnosno sloboda, jednakost i bratstvo imali su ogroman utjecaj na daljnji razvoj ideje o ljudskim pravima.

Drugi svjetski rat jedan je od glavnih razloga za donošenje *Opće deklaracije o ljudskim pravima*⁸. Kako se događaji iz rata ne bi ponovili te kako bi se osiguralo njihovo kažnjavanje Ujedinjeni Narodi 1948.godine uz *Opću deklaraciju o ljudskim pravima* donose i *Povelju Ujedinjenih naroda* koje zajedno čine temelje suvremenog ljudskog prava.

¹ Deklaracija o ljudskim pravima

² Gajin, S., (2012.), str. 17

³ Anđelić, N., (2008.) str. 21

⁴ isto, str. 22

⁵ isto, str. 3

⁶ isto, str. 26

⁷ isto, str. 25

⁸ isto, str. 117

2.1. Osnova za postojanje ljudskih prava

Teorija ljudskih prava susreće se s mnogim problemima kao što je pitanje opravdanja ljudskih prava, odnosno pitanje zašto bi ljudi uopće imali ljudska prava. Glavna objašnjenja na taj problem daju dva različita pravca, pravni pozitivizam i pravni naturalizam.

Pravni naturalizam⁹ tako podrazumijeva postojanje valjanih moralnih kriterija koja ih opravdavaju. Samim rođenjem podrazumijeva se stjecanje ljudskih prava i njihova neotuđivost. Takvo je viđenje ljudskih prava izgrađeno na temelju zakona prirode ili božjeg zakona¹⁰ te tako garantira određena prava. Immanuel Kant¹¹ također kaže kako se legitimacija prava može pronaći u ljudskoj prirodi, ali ne u božjoj volji ili zakonu prirode već u ideji da sva ljudska bića teže ostvarenju koncepcije dobrote te postoji određena univerzalna racionalnost.

Pravni pozitivizam,¹² s druge strane, daje legitimitet postojanju ljudskih prava te njihovom poštivanju isključivo ako su rezultat konsenzusa i temelje se na pravnom aktu. „Pozivanje na ljudska prava u sporovima o pitanjima društvene politike puka je „retorika” dok ta prava nisu „pozitivirana“ tako da su inkorporirana u postojeće pravne sustave.“¹³ Ovaj način opravdanja postojanja ljudskih prava podrazumijeva metodu ugovaranja,¹⁴ to jest ljudska su prava opravdana ako su izvedena kroz hipotetski postupak kolektivnog izbora te podrazumijevaju koncept praktične racionalnosti¹⁵ koji se odnosi na odabir efikasnih sredstva za ostvarenje određenog cilja. Gledamo li na ljudsko pravo kao takvo samo ako je temeljeno na pravnom dokumentu to podrazumijeva njegovu ovisnost o postojanju institucija koje bi to pravo i provodile, odnosno kažnjavale u slučaju njegova kršenja što onda možda i ne garantira uvijek, svugdje u svijetu, svakom ljudskom biću „posjedovanje“ ljudskog prava.

2.2. Problemi sadržaja i ograničenja ljudskih prava

Različita područja ljudskog života smatraju se ljudskim pravom pa se tako u toj kategoriji nalaze: pravo na život, slobodu izražavanja, obrazovanje, sudjelovanje u političkom životu te mnoge druge. Obično ih se dijeli na više grupa koje su međusobno ovisne kao što su

⁹ Matulović, M.,(1992.), str. 14

¹⁰ isto, str. 34

¹¹ Plant, R., (2002.), str. 260-263

¹² Matulović, M.,(1992.), str. 11

¹³ Campbell, T.(1986.), u Matulović, M., (1992.), str. 11

¹⁴ Matulović, M.,(1992.), str. 36

¹⁵ Gauthier, D. (1986.), u Matulović, M., (1992.), str. 36

na primjer osobna, politička i građanska prava te socijalna, gospodarska i kulturna. O opsegu, teoriji i primjeni ljudskih prava postoje mnoga neslaganja. Matulović¹⁶ postavlja pitanje o listi ljudskih prava odnosno treba li listu ograničiti i zaključiti ili se prava može nadopunjavati po potrebi. Smatra kako je problem višestruk, gledamo li na listu ljudskih prava kao apsolutnu tada: “nisu dopušteni nikakvi kompromisi kada je riječ o njihovom priznavanju i realizaciji, tad je nemoguća bilo kakva politička vlast u društvu koja nužno uključuje njihovo ograničavanje”,¹⁷ gledamo li pak na ljudska prava u relativnom smislu tada: “su dopušteni izuzeci u njihovom priznavanju i realizaciji te su ona bez većeg političkog značenja kako za građane tako i za zakonodavca.”¹⁸ U slučaju da je lista ljudskih prava apsolutna tada ograničava samu sebe jer oduzima mogućnost kažnjavanja kršenja ljudskog prava. Primjer, kažnjavanjem zločinca, koji je prekršio ljudsko pravo, stavljanjem u zatvor, krši se njegovo pravo na slobodu kretanja. Lista prava treba biti detaljnije obrazložena, temeljena na nekoliko univerzalnih prava koja ni u kojem slučaju ne smiju biti kršena, te zatim popraćena s ostalim pravima koja će imati mogućnost shvaćanja unutar konteksta.

Uz problem opsega i sadržaja liste ljudskih prava postoji i problem interpretacije postojećih. Na primjer pravo na rad ima čak nekoliko mogućih interpretacija kao što su pravo na traženje zaposlenja, pravo da se bude zaposlen, pravo na kompenzaciju u slučaju nezaposlenosti.¹⁹ Problem interpretacije samo je dio većeg problema nepostojanja konsenzusa među teoretičarima o tome što sve čini temeljna ljudska prava.

Binder²⁰ kaže kako je najveći problem stvaranja donekle konačne liste ljudskih prava neslaganje oko univerzalno važećeg kriterija pravednosti te shvaćanje da su ljudska prava kulturno uvjetovana. Takav način razmišljanja podrazumijeva pojam kulturnog relativizma,²¹ pretpostavka da je svaka istina, vrijednost, norma i moral društveni konstrukt ovisan o mjestu i vremenu te ne postoji apsolutna istina jednaka za sve. Perspektiva kulturnog relativizma daje, s jedne strane pravo svakoj kulturi odnosno zajednici da se vodi vlastitom tradicijom i shvaćanjem ljudskih prava i moralnih vrijednosti, no, s druge strane, stvara veliki problem u shvaćanju ljudskih prava kao univerzalnih prava koje bi svako ljudsko biće trebalo posjedovati. Postavlja se pitanje kako se nositi s time, je li rješenje nametnuti svima Opću deklaraciju o ljudskim pravima ili treba prihvatiti različitosti svih zajednica. Rorty²² moguće

¹⁶ Matulović, M.,(1992.), str. 9

¹⁷ Matulović, M.,(1992.), str. 10

¹⁸ isto, str. 10

¹⁹ Donnelly, (1989.) str. 47

²⁰ Binder, G., (1999.), str. 2

²¹ Rorty, R., (1995.), str. 60-85

²² isto.

rješenje vidi u „kulturi ljudskih prava“, smatra kako je potrebno „sentimentalno“ obrazovanje koje osvještava postojanje temeljnih ljudskih prava i onemogućava dopuštanje njihovog kršenja.

Matulović²³ opravdano ograničavanje ljudskih prava vidi u slučaju da pravo jednog pojedinca utječe na pravo drugog. Primjer takvog limita slobode možemo primijetiti kod prava na slobodu izražavanja koje je pravo sve dok ne krši pravo osobe da ne bude diskriminirana. Sloboda izražavanja omogućuje da se iznosi vlastito mišljenje, no problem nastaje kada je to mišljenje rasističko odnosno diskriminira pojedince na osnovi njihove rase. Matulović kritizira neodređenost Opće deklaracije u takvim slučajevima te daje dva moguća odgovora na pitanje sukoba ljudskih prava. Prvi je viđenje ljudskih prava kao prava *prima facie* prema kojem: „neko ljudsko pravo može biti ograničeno kad bi njegovo vršenje imalo za konzekvencu nepoštivanje nekog drugog ljudskog prava ili moralne vrijednosti.“ Problem s takvim viđenjem je koje bi onda pravo bilo „jače“ od drugog prava što onda pretpostavlja postojanje jednog univerzalnog prava koje je važnije od drugih prava i ne smije se ni u kojem slučaju kršiti odnosno ograničavati. Drugi odgovor koji Matulović nudi je stupnjevanje prava, odnosno shvaćanje nekih prava kao apsolutnih te se ona, bez izuzetaka, moraju poštovati kao na primjer pravo na slobodu. Autor John Rawls²⁴ u svojoj teoriji pravednosti kaže kako: „svaka osoba ima jednako pravo na najširi potpuni sustav jednakih temeljnih sloboda kompatibilan s jednim sličnim sustavom slobode za sve.“ Njegovo načelo traži prihvaćanje isprepletenosti, ali i granica sloboda svakog pojedinca koje tada omogućuju funkcioniranje koncepta ljudskih prava unutar sustava.

2.3. Povezanost ljudskih prava i države

Donnelly²⁵ slobode i prava dijeli na pozitivne i negativne. Pod pojmom negativnih prava podrazumijeva „zaštitu od“ dok pozitivnim naziva prava koja nam osigurava država. Prema takvoj podijeli pravo na slobodu izražavanja je negativno pravo, dok je pravo na obrazovanje pozitivno pravo. Zaštitu i osiguranje da se određeno pravo poštuje garantira država, ali i nadnacionalne organizacije poput UN-a, Centara za ljudska prava i slično. Ljudska prava nalaze se u državnim ustavima kao temeljna prava koja označavaju točno

²³ Matulović, M., (1992.), str. 27

²⁴ Rawls, R., (2000.) str. 231-235

²⁵ Donnelly, J., (1989.) str. 52-54

određena i konkretna prava.²⁶ Temeljna prava su neka ljudska prava koja svaka država definira za sebe tijekom stvaranja vlastitog ustava. Iz tog razloga često je ne poštivanje ljudskih prava određenih UN-ovom Općom deklaracijom o ljudskim pravima jer nema svaka država jednako poimanje svakog prava. Tako se, na primjer, pravo na privatno vlasništvo ne shvaća jednako u SAD-u i u Rusiji. Kako bi se spriječilo ili barem smanjilo kršenje ljudskih prava UN je formirao različite institucije kojima je cilj braniti ljudska prava i kažnjavati one koji ih krše.

Matulović²⁷ ide dalje od toga da je samo država odgovorna za poštivanje ljudskih prava smatra kako: „Svako ima ljudska prava bez obzira na to jesu li ona priznata u pravnom sustavu države čiji je državljanin i ona ne mogu biti predmetom političkog pogađanja.“ Prema njemu ljudska prava nadilaze domenu države te država ne smije kršiti ljudska prava definirana Općom deklaracijom o ljudskim pravima, te je uporaba sile opravdana jedino u slučaju njihovog kršenja.

Agamben²⁸ se bavi problemom odvojenosti odnosno povezanosti dva termina: ljudska prava i građanska prava. U Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina iz 1789. godine ne daje se jasna razlika između ta dva termina, stoje li svaki za sebe ili čine sistem u kojem je prvi uvijek sadržan u drugome. Agamben smatra kako se odnos između ta dva termina mijenjao kroz povijest. U antičkom režimu biološki je život bio u potpunosti odvojen od političkog, a danas, ne samo što su gotovo svedeni na sinonime, postaju srž legitimiteta države budući da je sam razlog postojanja države uvjetovan održavanjem i očuvanjem ljudskih prava.

3. DRUŠTVENI UGOVOR

Ideja teorije društvenog ugovora je da je čovjek, na početku vremena, živio u *prirodnom stanju* bez potrebe za zakonom ili vladom. Različiti autori različito tumače razlog zbog kojeg se javlja potreba za stvaranjem dogovora koji bi štitio interese ljudi. Kako bi zaštitili svoje živote, slobode i prava pristaju na to da se neka od tih prava ograniče u zamjenu za sigurnost. Tim činom utemeljeni su zakoni i država. Stvoreno je novo društvo, s ciljem održavanja sigurnosti svojih građana. Postoje različita viđenja i shvaćanja potrebe za stvaranjem društvenog ugovora. Autori za koje se smatra da su postavili temelje teoriji društvenog ugovora su John Locke, Thomas Hobbes i Jean-Jacques Rousseau, svatko od njih

²⁶ Raz, J., (2007a.), str. 1

²⁷ Matulović, M., (1992.), str.9

²⁸ Agamben, G., (1998.), str. 126

u svojim djelima prikazuju vlastitu viziju društvenog ugovora. Teorija društvenog ugovora nailazi i na mnoge kritike kao što su pitanje postojanja *prirodnog stanja*, prisila na sklapanje takvog ugovora zbog nedostatka izbora, ali i korištenje te teorije u svrhu objašnjavanja nastanka države te njezinog legitimiteta.

3.1. Funkcija ljudskih prava u legitimnosti države

Hobbes²⁹ u svom djelu *Levijatan* opisuje kako je čovjek, prije društvenog ugovora, živio u *prirodnom stanju* u uvjetima stalnog straha, siromaštva i samoće. *Prirodno je stanje*, stanje u kojem je čovjek čovjeku vuk, te je u stalnoj nelagodi i životnoj opasnosti. Prema Hobbesu u ljudskoj je prirodi da traži sigurnost i red, kako bi si to osigurao pristaje na stvaranje ugovora te se dobrovoljno odriče svojih prava i slobode te ih predaje nekom višem autoritetu kojem obećava potpunu poslušnost. U zamjenu mu autoritet osigurava očuvanje tih istih prava i sloboda. Hobbes³⁰ smatra kako vladar ima moralnu obvezu osigurati ljudima poštivanje njihovih prava jer upravo oni na taj način legitimiraju njegovu vlast.

S druge strane, John Locke³¹ donosi novi pogled na sklapanje društvenog ugovora. Njegovo viđenje, također uključuje postojanje *prirodnog stanja*, no ono je mnogo opuštenije i ugodnije, te ga naziva Zlatnim dobom. U tom su prirodnom stanju ljudi imali sva prirodna prava, svi su bili jednaki što ne znači da je svatko mogao raditi što je htio. Locke³² kaže kako je to: „društvo prije politike, ali ne i prije morala.“ Razlog napuštanja takvog stanja je ljudska potreba za privatnim vlasništvom i strah da ga izgube. Locke kao razloge navodi: „nepostojanje utvrđenog zakona, nepostojanje nepristranog suca te nedostatak nekog tko će zakon provoditi i u slučaju nepoštivanja kazniti“. ³³ Prema Lockeu ljudi se društvenim ugovorom nisu odrekli svih svojih prava već samo ovlastili autoritet za njihovo očuvanje.

Jean Jacques Rousseau³⁴ u svom djelu *Društveni ugovor* daje novu interpretaciju postojećih shvaćanja društvenog ugovora, prema njemu društveni ugovor je hipotetski događaj, a ne povijesna činjenica. Život u *prirodnom stanju* je bio zadovoljavajuć, no s vremenom se broj ljudi povećao te su se time promijenili i načini na koje su mogli zadovoljavati svoje potrebe. Dolazi do podjele rada, novih izuma, dužeg slobodnog vremena te pojava koncepta privatnog vlasništva. Društveni ugovor je sklopljen radi očuvanja prava,

²⁹ Laskar, E.M.,(2013.), str. 3

³⁰ isto, str. 4

³¹ isto, str. 5

³² Locke, J., (1689.) u Laskar, E.M.,(2013.), str. 5

³³ Locke, J., (1689.) u Laskar, E.M.,(2013.), str.7

³⁴ Rousseau, J.J., (2012.), str. 11-21

sloboda i jednakosti te je rezultat opće volje ljudi. Rousseau potrebu za sklapanjem društvenog ugovora vidi kao: „položaj u kome prepreke koje ometaju njihovo (ljudsko) samoodređenje u prirodnom stanju nadilaze snage koje svaki pojedinac može uporabiti da se u tom stanju održi.“³⁵ Društvenim ugovorom se pojedinac odriče svojih prava, u korist cijele zajednice te stvara moralno kolektivno tijelo, političko tijelo odnosno država. Rousseau³⁶ kaže da je tako nastao termin građani, članovi političkog tijela.

Po uzoru na teoriju društvenog ugovora suvremeni teoretičar John Rawls iznosi svoju teoriju pravednosti.³⁷ Kao i tradicionalne teorije društvenog ugovora i Rawls daje koncept *prirodnog stanja* u kojem su svi jednaki. Jednakost je postignuta: „*velom neznanja* zbog kojeg ljudi u izvornom položaju nemaju saznanja o svojim pojedinačnim željama, interesima, vrijednosnim sustavima, talentima, bogatstvu, socijalnom položaju itd.“³⁸ Ono što se u Rawlsovoj teoriji razlikuje od tradicionalnih teorija je to što se njime ne uspostavlja političko društvo i vlast već je to ugovor o „raspodijeli primarnih dobara.“³⁹

3.2. Teoretski paradoks društvenog ugovora

Klasična teorija suvereniteta daje moć državi putem društvenog ugovora sklopljenog s ljudima radi prijetnje ili potrebe. Ljudi pristaju na davanje svog života suverenu kako bi taj isti život zaštitili. Foucault⁴⁰ propitkuje volju pojedinca za sklapanjem društvenog ugovora te tvrdi kako je pojedinac prisiljen na davanje autoriteta državi kako bi sačuvao vlastiti život. Smatra kako samo pravo na život ne bi trebalo biti sadržano u ugovoru budući da je upravo život razlog stvaranja samog ugovora te u tome vidi veliki teoretski paradoks. Ljudski život je biološki i trebao bi biti samo po sebi razumljivo pravo, ne bi smio spadati pod domenu političkog. Budući da su upravo ljudi ti koji daju moć autoritetu, pravo na život odnosno smrt ne smije biti u rukama države. Foucault smatra kako davanjem državi pravo da upravlja životom „subjekt nikad nije zapravo ni živ ni mrtav.“⁴¹ Putem društvenog ugovora pojedinac racionalizira korištenje kontrole i moći od strane države kroz disciplinsku tehnologiju moći⁴²

³⁵ Rousseau, J.J. (2012.), str. 19

³⁶ Rousseau, J.J. (2012.), str. 21

³⁷ Rawls, J., (2000.) str. 92-96

³⁸ Rawls, J. (1972.) u Plant, R., (2002.), str. xvii

³⁹ isto.

⁴⁰ Foucault, M., (2004.), str. 241

⁴¹ isto, str. 240

⁴² isto, str. 242

koja se provodi kontrolom, nadzorom i kažnjavanjem pojedinca zbog nepoštivanja odnosno kršenja zakona utemeljenih društvenim ugovorom.

Do promjene dolazi u 19. stoljeću kada se to pravo države „maskira“ te postaje manje očito. Život se ne može tek tako oduzeti no, prema Foucaultu, javlja se nova, regulativna⁴³, tehnologija moći kojom se kontrolira biološki život te se odnosi na cijelu populaciju. Kako piše Agamben⁴⁴ „goli život“ postaje objekt političke domene te se kroz politiku regulira natalitet, plodnost te ostala područja biološkog života. Foucault tu isprepletenost biološkog i političkog života naziva *biopolitika*⁴⁵ koja postaje suptilniji, ali ekonomski učinkovitiji, način kontrole nad ljudima. Narodna republika Kina primjer je kako se kontrolom biološkog života svojih građana upravlja ekonomskim, društvenim i ekološkim problemima. Njihova natalitetna politika, poznata i kao politika jednog djeteta⁴⁶ onemogućava rođenje više od jednog djeteta po obitelji. Česta je kritika takve natalitetne politike koja, prema viđenju ostatka svijeta, krši ljudska prava na odlučivanje o veličini vlastite obitelji. Svrha biopolitike je modificiranje stope smrtnosti, povećanje očekivanog životnog vijeka te postizanje stanja ravnoteže i održavanje prosjeka te se najčešće prihvaća kao legitimno pravo svake države.

Foucault smatra kako je čovjek prisiljen na stvaranje društvenog ugovora, no s druge strane Joseph Raz⁴⁷ tvrdi kako upravo ta prisila čini ugovor nevaljalim jer u tom slučaju ne ostvaruje svoj cilj. Tvrdi kako je nepostojanje izbora iskonstruirano kako bi se ostvario pristanak što onda za sobom povlači mnoga pitanja o valjanosti društvenog ugovora.

.3. Kritike društvenog ugovora

Eric Engle u svojem se djelu *The social contract: a basic contradiction* dotiče nekoliko problema teorije društvenog ugovora. Smatra kako se i tradicionalni teoretičari društvenog ugovora poput Rousseaua, Locka i Hobbesa, i oni suvremeni poput Dworkina, Rawlsa i Nozicka bave „ahistoričnim mitom“. ⁴⁸ Smatra kako je postojanje *prirodnog stanja* i sklapanje društvenog ugovora samo mit koji ne odgovara stvarnosti. U kontekstu današnjeg vremena nije primjenjiv koncept koji predlaže Rousseau o tome da su zakon i vlada

⁴³ isto, str. 245

⁴⁴ Agamben, G., (1998.), str. 126-128

⁴⁵ Foucault, M., (2004.), str. 243

⁴⁶ Family planning in China: <http://www.fmprc.gov.cn/ce/celt/eng/zt/zfbps/t125241>

⁴⁷ Raz, J., (2007.b), str. 72

⁴⁸ Engle, E., (2008.) str. 1

neodvojivi, budući da se vladu može smijeniti, a državu ne. Ona može postojati bez vlade.⁴⁹ Prema Hobbesu, suveren bi trebao posjedovati apsolutni autoritet što mu daje veliku moć te podrazumijeva samovolju vladara što se kosi s današnjim shvaćanjem vlasti.⁵⁰

Ideja društvenog ugovora je da građani imaju određena temeljna prava kojih se odriču kako bi formirali državu. Glavna uloga ljudskih prava je davanje legitimiteta državi, no da bi ta pretpostavka bila točna ključno je shvaćanje ljudskih prava kao univerzalnih što onda podrazumijeva određen sporazum. Još jedna kritika upućena teoriji društvenog ugovora odnosi se na postojanje *prirodnog stanja*.⁵¹ *Prirodno stanje* je fiktivni koncept koji nikada nije mogao niti će postojati. Glavni argumenti koji negiraju postojanje takvog stanja su nemogućnost smještanja u konkretno povijesno doba i postojanje mnogih drugih povezanih kontradikcija. Jezik i društvena zajednica proizvodi su civilnog društva, koje nije moglo nastati iz *prirodnog stanja* ako je čovjek je u *prirodnom stanju* primitivan, nema jezik i ne živi u zajednici.⁵² Ako takvo stanje nije stvarno postojalo postavlja se pitanje koji su onda uvjeti potrebni za stvaranje društvenog ugovora te zašto bi on bio obvezujuć i za generacije koje nisu sudjelovale u njegovom stvaranju. Engle⁵³ predlaže da se umjesto teorije društvenog ugovora u shvaćanju nastanka države i njenog legitimiteta referira na povijesne činjenice i ljudsku prirodu. Prema njemu, ljudi su društvena bića koja ne mogu funkcionirati sama za sebe te zbog toga stvaraju zajednice. Kritika ove kritike⁵⁴ kaže kako je shvaćanje funkcioniranja društva po načelu društvenog ugovora samo formalni model kojim se objašnjava prijelaz društva iz anarhije u demokraciju te da ne mora bit utemeljen u stvarnosti već je samo hipotetsko razmišljanje.

4. DRŽAVA I ZAKON

Prema političkoj definiciji države, država je: „politički organizirano tijelo odnosno zajednica koja zauzima određen prostor i ujedinjena je pod zajedničkim političkim sustavom.“⁵⁵

Jean Jacques Rousseau nastanak prve države podrazumijeva u trenutku sklapanja društvenog ugovora. „Samim tim ugovornim činom stvara se istog trenutka, umjesto posebne

⁴⁹ Krivak, M., (2008.) str. 160

⁵⁰ isto, str. 160

⁵¹ Engle, E., (2008.), str. 43-45

⁵² isto, str. 45

⁵³ isto, str. 34

⁵⁴ Engle, E., (2008.), str. 45

⁵⁵ Definicija države, dostupno na: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/state>

osobe svakog ugovarača, jedno moralno i kolektivno tijelo, sastavljeno od toliko članova koliko njegova skupština ima glasova, i koje od samog tog čina dobiva svoje jedinstvo (...) koje njegovi članovi nazivaju državom.“⁵⁶

Politika je organizacijska djelatnost društva, umijeće vladanja, skup političkih djelovanja, ali i znanost koje te fenomene analizira. Čovjek ispunjava svoju prirodu u političkoj zajednici jer se kao izolirani pojedinac ne može ostvariti već je prisiljen djelovati u svezi s drugima.⁵⁷

Rousseau⁵⁸ smatra kako je svrha države suglasnost različitih interesa koji su to isto stvaranje i omogućili. Mratović⁵⁹ se u tom pogledu slaže te kaže kako ljudske zajednice nisu do prije stvaranja države predstavljala potpuno homogenu cjelinu, no on smatra kako se i u društvu koje je politički organizirano kao država uvijek susreću različiti zahtjevi. Plant⁶⁰ smatra da je osnovna funkcija države zaštita prava, provedba i revizija zahtjeva te je njena odgovornost određena, ali i ograničena osnovnim ljudskim pravima građana. Legitimna uloga države se definira na osnovi dužnosti zaštite tih prava.

4.1. Legitimnost autoriteta

Definicija autoriteta koju daje Raz kaže kako je „autoritet onaj čija se volja uzima kao smjernica za djelovanje, a slušatelj umjesto svoje volje uzima njegovu volju.“⁶¹ Prema tome onaj koji odlučuje poštivati autoritet odriče se svoje individualne prosudbe.

„Čovjek je rođen slobodan, a svuda je u okovima“⁶² slavni je citat Jan-Jacques Rousseaua koji govori o neizbježnosti prihvaćanja autoriteta. Prihvatimo li ideju da čovjek pristaje na ograničavanje vlastitih sloboda postavlja se pitanje što je to što obvezuje politički autoritet da će mu te iste slobode zaštititi.

Jedan od glavnih ciljeva autoriteta državne vlasti je „da osigura za sve osobe jednaku sposobnost da u svom životu i u svom društvu slijede i promiču bilo kakav ideal dobra po svom izboru.“⁶³ Kako bi objasnio legitimnost autoriteta Raz⁶⁴ objašnjava kako je nužno razlikovanje *de facto* autoriteta i legitimnog autoriteta. *De facto* autoritet zahtjeva pravo da

⁵⁶ Rousseau, J.J., (2012.), str. 21

⁵⁷ Krivak, M. (2008.), str. 157

⁵⁸ isto, str. 27

⁵⁹ Mratović, V., (1971.), str. 9

⁶⁰ Plant, R., (2002.) str. 318

⁶¹ Raz, J., (2007.b), str. 31

⁶² Rousseau, J.J., (2012.), str. 11

⁶³ Raz, J., (2007.b), str. 93

⁶⁴ isto, str. 22

vlada i uspostavlja i održava svoju vlast, koja ima legitimni autoritet kada je taj zahtjev opravdan. Neki autoritet je legitiman „samo ako postoje dostatni razlozi da se on prihvati, tj. dostatni razlozi da se slijede njegove direktive.“⁶⁵ „Legitimnost znači da postoje dobri argumenti za priznavanje političkog poretka kao ispravnog i pravednog. Legitimnost označava zasluženost političkog poretka da bude prihvaćen.“⁶⁶

„Svaki oblik legitimne državne aktivnosti mora se odvijati unutar skupa pravila koja su se izvela na neutralan način te biti usmjeren prema programima koji su, koliko je to moguće, neutralni u odnosu na različite koncepcije dobrog života.“⁶⁷

Načelo koje obvezuje politički autoritet da štiti i promiče slobodu svojih građana određuje uvjete po kojima netko ima legitimni autoritet. Autoritet podrazumijeva pravo da se vlada te se shvaća u korelaciji s poslušnošću. „Primaran način opravdavanja legitimnosti nekog autoriteta (je) taj da će on vjerojatno djelovati uspješnije na temelju razloga koji vrijede za njegove podložnike, onda se postavci o ovisnosti teško može oduprijeti.“⁶⁸ Prema tome za Raza⁶⁹ svrha autoriteta je da čini ono za što je postavljen da čini. Svoj stav opravdava primjerom u kojem država omogućava besplatno školovanje, besplatno zdravstveno osiguranje, socijalnu zaštitu i slično. Sve te usluge financiraju se novcem građana koji vjeruju u opravdanost takvog sustava. U slučaju da politički sistem ne ispunjava zahtjeve i potrebe zajednice dolazi do krize legitimnosti autoriteta. Dolazi do pobuna, građanskog neposluha i ostalih oblika nepoštivanja autoriteta države s ciljem promijene i zadovoljenja interesa.

„Autoritet se poštuje jer je legitiman, a legitiman je jer se poštuje.“⁷⁰ Jedno od sredstva legitimacije autoriteta je pristanak. Hobbes i Locke⁷¹ smatraju davanje pristanka „izrazom racionalnog, prosvijećenog vlastitog interesa.“ Pristajemo na stvaranje političkog društva i njegov autoritet radi koristi koje ćemo izvući.

Joseph Raz u svom djelu *Moralnost slobode* iznosi pet ključnih razloga kojim se može ustanoviti legitimnost autoriteta. Tih pet razloga su:

- „ 1. Autoritet je mudriji, te stoga sposobniji ustanoviti kako pojedinac treba djelovati.
2. On ima postojaniju volju, koja je vjerojatno manje podložna predrasudama, slabosti ili naglosti, te je manje vjerojatno da će je kušnje i pritisci udaljiti od pravog razloga.

⁶⁵ isto, str. 33

⁶⁶ Habermas, J., (1982.), u Plant, R., (2002.) str. V

⁶⁷ Plant, R., (2002.) str. 97

⁶⁸ Raz, J., (2007b.), str. 45

⁶⁹ isto, str. 37

⁷⁰ Raz, J., (2007.b), str. 80

⁷¹ isto, str. 60

3. Izravno individualno djelovanje u nastojanju da se slijedi ispravan razlog bit će vjerojatno samoporažavajuće. Pojedinci trebaju slijediti neizravnu strategiju, usmjeravati svoje djelovanje pomoću jednog mjerila da bi se bolje pridržavali drugog. A najbolja neizravna strategija je biti vođen od autoriteta.

4. Odlučivati sam o tome što činiti uzrokuje strepnju, iscrpljenost, ili uključuje troškove u vremenu ili sredstvima, a njihovo izbjegavanje, tako da se slijedi autoritet, nema značajne nedostatke, te je stoga opravdano.

5. Autoritet je u boljem položaju da ostvari (kad je njegova legitimnost priznata) ono što pojedinac ima razloga, ali nije u položaju ostvariti.“⁷²

Prema Rousseau⁷³ najvažniji zakon „koji nije uklesan na mramornim i brončanim pločama već u srcima građana“ utjelovljen je u pravom ustavu. Ustavne odredbe o pravima čovjeka i građanina su te koje diktiraju djelovanje državne vlasti.

Mratović s druge strane piše o krizi legitimnosti autoriteta koja se događa tijekom prijelaza s jedne na drugu društvenu strukturu što je karakteristično za zemlje koje prelaze s aristokratskih monarhija prema demokratskim republikama.⁷⁴ U takvim razdobljima mijenjaju se običaji, shvaćanja i norme. Promjene u moralnim vrijednostima uzdrmavaju politički autoritet koji ne može odgovoriti novonastalim zahtjevima zajednice. Razlog za neprihvatanje nekog autoriteta je postojanje druge osobe odnosno institucije s „jačim“ zahtjevom da bude priznata kao autoritet.

4.2. Funkcije i granice suvereniteta

Vršenje suverenosti podrazumijeva uspostavu države i zakona koji je čine. Jean-Luc Nancy suverenost i suverena vidi kao nešto više od pukog vladara i vlasti: „dok poglavar produžava i dovršava tijelo, suveren se od tijela odvaja.“⁷⁵ Suveren svoju moć ne vrši unutar zakona i sustava, već je izvan njega i ne ovisi o njemu.

Raz⁷⁶ shvaća ljudska prava kao ono što određuje granice suverenitetu. Suverenitet štiti državu od uplitanja drugih u njene odluke, djelovanja i politiku, ali samo dok ne krše ljudska prava što omogućuje i opravdava uplitanje internacionalnih organizacija. Problem nastaje kada se određena prava i zahtjevi ne mogu zadovoljiti. Plant smatra kako osnovna uloga

⁷² isto. str. 61

⁷³ Rousseau, J.J., (1762.), u Mratović, V., (1971.), str 91

⁷⁴ Mratović, V., (1971.), str. 214.

⁷⁵ Nancy, J-L., (1993.), u Krivak, M. (2008.), str. 112

⁷⁶ Raz, J. (2014.), str. 20

države nije zadovoljenje pozitivnih prava (zdravlje, obrazovanje, blagostanje), već da osigurava strukturu negativnih prava odnosno „zaštitu od“ te tvrdi da bi neki „skup prava bio koherentna osnova za političku moralnost i teoriju države, moraju se moći zadovoljavati zahtjevi koji proizlaze iz tih prava i izvršavati dužnosti koje odgovaraju tim zahtjevima.“⁷⁷

Budući da postoje zahtjevi i prava za koje država ne može garantirati da ih može ispuniti, ona, prema tome, ne mogu biti osnova za legitimitet države. Plant⁷⁸ za primjer daje vladu Indije koja nije u mogućnosti osigurati svojem stanovništvu, koje broji više od 500 milijuna, životni standard koji osigurava zdravlje i blagostanje. Prema tome se svako pozitivno pravo ne može uvijek gledati kao pravo, već je češće ono samo težnja. Joseph Raz⁷⁹ tvrdi kako imanje prava ne podrazumijeva i dužnost, kao primjer koristi iskaze: „Djeca imaju pravo na obrazovanje“ i „Postoji dužnost pružiti djeci obrazovanje.“⁸⁰ pokazuje kako pravo ne implicira dužnost jer dužnosti mogu biti utemeljene na razlozima različitim od nečijih prava. S druge strane, negativna se prava uvijek mogu provoditi i realizirati te nemaju ograničenje u resursima: „kako nam može ponestati međusobnog neoštećivanja, međusobnog neslaganja, međusobnog ostavljanja na miru.“⁸¹ Rješenje takvog problema bi se trebalo temeljiti na utvrđivanju koja su to točno prava koja doista mogu utjecati na limit suvereniteta države te zahtijevaju intervenciju od strane internacionalne zajednice u slučaju njihova kršenja, a koja su prava zapravo težnje koje bi vlada trebala nastojati ostvariti.

4.3. Važnost i granice državnih zakona

Rousseau smatra kako je bitno znati koja su prava građana i suverena, ali je isto tako od velike važnosti odrediti i koje su njihove dužnosti. Obveze su uzajamne i kao takve se moraju poštivati s obje strane: „njihova je priroda takva da ispunjavajući ih, ne može raditi za drugoga, a da ne radi i za sebe.“⁸² Svaki zločinac svojim djelima napada društvo i njegovo pravo, kršeći zakone vodi rat protiv države. Rousseau navodi kako u tom slučaju „opstanak države dolazi u sukob s njegovim opstankom.“⁸³ Postupak suđenja i izricanje kazne potvrda su prekida društvenog ugovora te izbacivanje zločinca iz državne zajednice.

⁷⁷ Plant, R., (2002.), str. 336

⁷⁸ isto, str. 336

⁷⁹ Raz, J., (2007b.), str. 152.

⁸⁰ isto, str. 152

⁸¹ Fried, C. (1978.), u Plant, R., (2002.) str. 367.

⁸² Rousseau, J.J., (2012.), str. 32

⁸³ Rousseau str 35

Rousseau o zakonu kaže kako predmet zakona uvijek mora biti opći što znači da „zakon drži podanike kao jednu cjelinu, a radnje uzima apstraktno; nikad ne gleda čovjeka kao pojedinca ni radnju kao pojedinačnu, konkretnu radnju.“⁸⁴ Zakon prema njemu tako može stvarati klase i čak davati privilegije, ali ne može to odrediti o pojedincu. U slučaju da se naređuje nešto za poseban predmet, Rousseau to ne smatra zakonom, već uredbom, činom uprave, a ne suverenosti.⁸⁵

Pitanje obveze i dužnosti poštivanja zakona države za kojeg ne smatramo da je dobar ili se čak kosi sa zakonima međunarodne zajednice Raz⁸⁶ objašnjava kroz primjer djeteta i dadilje. Dijete je dužno poštovati naredbe i zakone dadilje kada roditelja nema čak i kada se oni kose s uputama koje je roditelj dao. Dijete se može požaliti, ali zakon mora poštovati. Državne vlasti tako mogu unutar svog autoriteta djelovati nemoralno i nepravedno, ali su građani dužni taj zakon poštovati. Unatoč tome Raz⁸⁷ tvrdi kako bi političkim djelovanjem trebala upravljati politička moralnost čija je zadaća ustvrditi cilj i ograničenja djelovanja političkih institucija.

Dok je za Raza politička moralnost ta prema kojoj se treba voditi kod donošenja zakona, za Rousseau je bitan koncept „opće volje“⁸⁸ što on shvaća kao zajednički interes u kojem je broj glasova manje bitan od činjenice da svi koji traže ista prava imaju i iste obveze. Zakon je za njega akt opće volje te prema tome ni vladar nije iznad zakona budući da je i sam dio državne zajednice. Poziva se na jednakost i slobodu kao dvije glavne stvari svakog zakonodavnog sustava, za jednakost kaže da je možda samo „zabluda mašte koja ne može postojati u stvarnosti“⁸⁹ no to samo znači da zloraba, iako neizbježna, treba biti regulirana zakonom. Radi zaštite ljudi svaka vlast mora imati ograničenja. Kako ne bi došlo do zlorabe vlasti važno je postojanje restrikcija i garancija zaštite i očuvanja građanskih i osobnih prava.⁹⁰

Ovisno o shvaćanju ljudskih prava nameće se problem treba li ih inkorporirati u zakon. Gledamo li na ljudska prava kako prirodna odnosno da pravo na ljudsko pravo čovjek ima samim činom rođenja je li onda potrebno da budu dio zakona države ili se podrazumijevaju kao takve bez obzira na zakon unutar države. Problem je višestruk. Prvi je problem pitanje što sve točno spada pod ljudsko pravo, kako je ranije navedeno, sve je veći broj prava koja se

⁸⁴ isto, str. 37

⁸⁵ isto, str. 38

⁸⁶ Raz, J., (2007b.), str. 64

⁸⁷ isto, str. 3

⁸⁸ Rousseau, J.J., (2012.), str. 31-33

⁸⁹ isto, str. 48-49

⁹⁰ Mratović, V., (1971.), str. 42

definiraju kao ljudska prava⁹¹Raz smatra kako je nužno dosljedno i konačno definiranje fundamentalnih ljudskih prava koja bi trebala biti sadržana unutar svakog državnog zakona i postaviti minimalni standard za postojanje države.⁹²Ostala bi prava trebala biti shvaćena u obliku težnje ili vrijednosti te bi ovisno o volji države bile sadržane unutar zakona.

Dužnost zaštite pozitivnih prava najčešće ne prelazi granice država. Shvatimo li jednakost mogućnosti kao ljudsko pravo više je nego očito da se ono poštuje samo unutar granica, odnosno netko tko je, na primjer, jednako kvalificiran za određeni posao, a stranac je u državi u kojoj posao traži, nema jednake šanse kao i građanin te države.⁹³ U tom slučaju ne možemo govoriti o jednakosti prava već o dužnosti države da podržava ono djelovanje koje najefikasnije pridonosi zajedničkom zadovoljavanju potreba.

Zbog činjenice da je ulazak država u veće međunarodne zajednice sve češći u posljednje vrijeme, mnogi teoretičari odbacuju koncept suverenosti države koje su u sve većoj mjeri odgovorne međunarodnim zajednicama.

5. (NE)OPRAVDANOST LEGITIMITETA DRŽAVE

Prisiljavanje nekoga da djeluje na određen način podrazumijeva nijekanje njegove slobode.⁹⁴ Rousseau smatra kako zlouporaba autoriteta vlade dovodi do raspada države što zatim dovodi do anarhije.⁹⁵ Navodi dva načina odnosno razloga zbog kojih dolazi do raspada države, prvi je kada vladar nasilno prisvaja suverenu vlast te državom više ne upravlja na temelju zakona, a drugi se odnosi na onda kada članovi vlade prisvajaju vlast svaki za sebe, a trebali bi djelovati kao jedno tijelo.⁹⁶ Nasilnim prisvajanjem suverenosti prekida se društveni ugovor. Smatra kako je od velike važnosti omogućiti promjenjivost zakona jer to omogućava prilagodbu na nove društvene uvjete te može spasiti državu od propasti u vrijeme krize.

Izvršavanje autoriteta podrazumijeva izdavanje direktive i poziva na pridržavanje zakona. Raz smatra kako izvršavanje prisile nije izvršavanje autoriteta jer to onda uopće ne podrazumijeva autoritet već prisilnu moć, kaže kako je takav „autoritet“ jednak onom „nad bijesnim psima.“⁹⁷ Autoritet kao takav podrazumijeva legitimnost i pristanak kao razlog njegova poštivanja. Prisila taj pristanak čini nevaljanim. Državna vlast može izvršavati moć

⁹¹ Raz, J., (2007a.), str. 2

⁹² isto, str. 8

⁹³ Plant, R., (2002.), str. 362

⁹⁴ Raz, J., (2007b.), str. 11

⁹⁵ Rousseau, J.J., (2012.), str. 75-77

⁹⁶ isto, str. 77

⁹⁷ Raz, J., (2007b.), str. 21

ili nadzor nad ljudima, a da time ne izvršava autoritet, na taj način pruža pravna sredstva zbog povrede zakona odnosno prava ljudi.⁹⁸ Pojedinci koji ne poštuju autoritet odnosno negiraju njegovo postojanje i dalje su podložni moći koju država ima da ih kazni.

Foucault kaže kako je jedan od načina na koji država zloupotrebljava svoju moć politička smrt.⁹⁹ Pojedinaac koji nije dio sustava na njega ne može utjecati, kao primjer daje rasizam i nacizam prema kojima se određenoj rasi ili naciji uopće ne priznaje ljudskost kao takva pa samim time ni ljudska prava. Izostanak ljudskosti i ljudskog prava podrazumijeva da se ona ni ne mogu prekršiti. Agamben¹⁰⁰ se nastavlja na Foucaulta i kaže kako je temeljna dihotomija društvenog ugovora funkcioniranje na principu uključivanja odnosno isključivanja te piše o *homo saceru*, čovjeku, bespravnom stvorenju, koji postoji samo kroz isključenje, postoji samo izvan zakona te kao takav može biti i ubijen. Agamben¹⁰¹ smatra kako je konclogor „mjesto obitavanja isključenih u srcu zapadne civilizacije.“

Ranciere¹⁰² kaže kako je sve veća razlika u shvaćanju koncepta prava. Njihovo priznavanje ostaje na teoriji u zakonu države dok se u praksi temeljna ljudska prava ne mogu ili ne žele poštovati od strane države.

Osnovno ljudsko pravo, pravo na slobodu zajamčeno je svakom ljudskom biću, no država ima pravo donositi zakone koji tu slobodu ograničavaju, npr. ograničavanje slobode, kretanja. Državi je dan autoritet da radi ono što bi se u nekom drugom kontekstu definiralo kao restrikcija pa čak i oduzimanje slobode, ponekad se to događa i nasilnim putem, no to je djelovanje javno prihvaćeno kao legitimno. Imigracijski zakoni ograničavaju kretanje, države koriste bodljikave žice,oružje i silu kako bi spriječili kretanje ljudi s jednog na drugi teritorij. Deprivacijom jednih prava opravdava se očuvanje drugih. Autorica Julie O'Connell Davidson tvrdi kako je potrebno pomaknuti mišljenje s onog starog binarnog gledišta na slobodu, koju ili imamo ili nemamo te nastoji prikazati granične slučajeve slobode kao što su na primjer sloboda kretanja.¹⁰³ Autorica se slaže s Foucaultom kako se pojedinac društvenim ugovorom paradoksalno odriče svoje slobode kako bi sačuvao svoj život.¹⁰⁴

O'Connell razlikuje ilegalne migracije od trgovine ljudima no na njih gleda kao na isprepleten problem. Kako bi ukazala na ove probleme O'Connell tvrdi kako je nužno da

⁹⁸ isto, str. 83

⁹⁹ Foucault, M. (2004.), str. 258-261

¹⁰⁰ Agamben, G., (1998.), str. 87-97

¹⁰¹ Agamben, G. (1995.) u Krivak, M. (2008.), str. 170

¹⁰² Ranciere, J.,(2005.), u O'Connell Davidson, (2010.) str. 257

¹⁰³ O'Connell Davidson, (2010.), str. 245

¹⁰⁴ isto, str. 256

odbacimo stare kategorije slobode i ropstva koje nisu oprečne, već rubne i društveno konstruirane kategorije.

Ropstvo je osuđeno od strane cjelog svijeta, no svejedno i dalje postoje najčešće nasilno nametnute, restrikcije osoba koje su u pravnom smislu slobodne. Takvi oblici kršenja ljudskih prava, njihovo ograničavanje i negiranje prisutni su u mnogim zemljama svijeta, među njima su i Indija i Kina, potpisnice Univerzalne deklaracije o pravima čovjeka.

Koncept ropstva se najčešće povezuje s tradicionalnim, pretkapitalističkim zajednicama te se na njega uvijek gleda u opoziciji sa slobodom. Definicija ropstva koju daje League of Nations¹⁰⁵ „položaj ili status osobe nad kojom se ostvaruju ovlasti koje proizlaze iz vlasničkog prava,“ se ne razlikuje mnogo od bilo kojeg suvremenog radničkog ugovora. Danas se „roba“ ne tjera na rad silom već mu se daje izbor između posla ili smrti od gladi. Nitko danas nema službeni status roba, ali nova vrsta ropstva se može definirati i razlikovati od drugih oblika opresije i izrabljivanja. Prvi element koji se prepoznaje u novom ropstvu je njegova prisilna priroda, u smislu da rob ne može otići i nema izbora. Druga značajka novog ropstva je teška ekonomska eksploatacija u vidu nikakve plaće ili one dovoljne da pokrije dnevni trošak preživljavanja, a treća se odnosi na nasilje nad osobom ili prijetnja nasiljem.

Kroz primjer Indije, odnosno grada Mumbaija moguće je prikazati načine na koje vlast osigurava poštivanje i poslušnost svojih građana koji nemaju ni osnovne uvjete za život, unatoč tome što bi im država to trebala osigurati. Indija je politički uređena kao parlamentarna demokracija, potpisnica je Opće deklaracije o ljudskim pravima te u njenom ustavu stoji kako se svi članovi društva trebaju tretirati kao jednaki.¹⁰⁶

Mumbai ima populaciji preko 20 milijuna, više od 60 posto stanovnika živi u sirotinjskim kvartovima, poznatih pod nazivom *slums*, područja koja su neprikladna za život ljudi, zapuštena, prenapučena, najčešće bez kanalizacije, sanitarnog čvora i struje.¹⁰⁷

Vlast taj problem rješava na način da takve građevinske strukture ruši, a one koje tamo zateknu mogu novčano kazniti ili zatvoriti. Stvarajući strah kod ljudi da će ostati bez mjesta za život, vlada si na taj način osigurava njihovu poslušnost, odnosno dok se nitko ne pobuni ne radi ništa.¹⁰⁸

¹⁰⁵ isto, str. 246

¹⁰⁶ Jha, et al.,(2013.), str. 45

¹⁰⁷ isto, str. 47

¹⁰⁸ isto, str. 47

Lemke¹⁰⁹ piše kako postoje dvije strane vlasti. Prva se odnosi na reprezentaciju, definirano polje u kojem je provođenje sile racionalizirano stvaranjem granica i pružanjem zaštite. Na primjer, u obrambenom ratu, provođenje sile je legitimno i opravdano jer služi zaštiti prava građana neke države. Druga strana vlasti odnosi se na konkretne forme intervencije koje uključuju zakone i institucije koje reguliraju stanovništvo nad kojim se vlada. Postojanje zakona i institucija omogućuje provođenje zaštite prava i kažnjavanje u slučaju njihovog kršenja. Kroz strategije kao što je disciplinska tehnologija moći ostvaruje se dominacija i kontrola društva iz vana, no kroz regulativnu tehnologiju moći ostvaruje se regulacija društvenog života iznutra.¹¹⁰

Foucault¹¹¹ kaže kako takav način vladanja stvara od ljudi poslušnu i discipliniranu populaciju. Sakupljanjem informacija i znanja o populaciji vlada kontrolira one koji se njoj odupiru. Ako dođe do rušenja takvih kvartova, vlada to prikaže kao njenu brigu za siromašne, koje zatim premješta u slobodne državne stanove koji su najčešće stari i oronuli. Premještanjem siromašnih iz njihovih prijašnjih domova umanjuje se osjećaj pripadnosti te nestaje kolektivni identitet.¹¹² Otpor se ponekad ipak javlja u vidu postepenog odvajanja od različitih državnih aparata, pa se tako radi očuvanja života, ilegalno uzima voda, struja i ostalo. Država kao takva prestaje postojati za one koje žive u stalnom strahu za svoju sigurnost i opstanak budući da ne osigurava ono što je njen glavni cilj i razlog postojanja.¹¹³

¹⁰⁹ Lemke (2000.) u Jha, et al.,(2013.), str.59

¹¹⁰ Jha, et al.,(2013.), str. 45

¹¹¹ Foucault (1991.) u Jha, et al.,(2013.), str. 51

¹¹² Jha, et al.,(2013.), str. 48

¹¹³ isto, str. 55

6. ZAKLJUČAK

Analizom različitih teorija o legitimitetu države nastojalo se dati odgovore na pitanja o ljudskim pravima, dužnostima i obavezama države te njeno pravo u korištenju sile i restrikciji ljudskih prava. Izbor teoretičara nije ni približno iscrpan da bi mogao predstavljati odraz svih teoretskih pravaca i stavova. Bogatstvo teorije najčešće znači i raznolikost misli i stavova. Kako bi se objasnio legitimitet države u deprivaciji ljudskih prava, najprije je objašnjen koncept ljudskog prava te njihova povezanost s državom. Različita su stajališta oko toga ima li država pravo ili dužnost u očuvanju ljudskih prava, te ima li pravo i u njihovom ograničavanju.

Većina iznijetih teorija temelji se na hipotetskim slučajevima. Primijenimo li ih na suvremene primjere rezultati spoznaje su znatno drugačiji. Ideja univerzalnosti ljudskih prava zvuči kao nešto što bi trebalo omogućiti svakom pojedincu, no problem nastaje kada država ne može garantirati određena prava. Potrebno je napraviti distinkciju prava i težnje. Pravo bi trebalo biti nešto što je jasno definirano kao takvo i nepovredivo kao na primjer pravo na život. S druge strane, težnja bi trebala biti nešto što država ne može garantirati, ali ima dužnost težiti tome kao na primjer kvaliteta života.

Svaka država ima u svom ustavu definirana osnovna prava koja se ponekad razlikuju u tumačenju, primjeni i opsegu od shvaćanja ljudskih prava donesenih u Univerzalnoj deklaraciji ljudskih prava. Svaka bi država trebala imati pravo odlučivati o tome kako će definirati osnovna prava, no potrebno je odrediti konkretna prava koja bi trebala biti temelj svakog ustava te za čije će kršenje država imati odgovornost prema međunarodnoj zajednici.

Legitimni autoritet koji država ima nad pojedincem objašnjava se teorijom društvenog ugovora. Prema teoriji društvenog ugovora pojedinac pristaje na ograničavanje nekih njegovih sloboda u zamjenu za zaštitu preostalih prava. Odgovornost države je na taj način određena, ali i ograničena osnovnim ljudskim pravima. Različiti teoretičari donose različita viđenja opravdanja legitimiteta države no, kao što je rečeno, postoje zahtjevi i prava koje država ne može garantirati te prema tome ona ne mogu biti osnova za legitimitet države. Nastanak države i njenog legitimiteta trebao bi se referirati na povijesne činjenice i ljudsku prirodu kako bi se omogućilo bolje shvaćanje u suvremenom kontekstu.

Uloga države trebala bi biti suglasnost različitih interesa, zaštita i očuvanje prava. Jedini opravdan razlog deprivacije ljudskih prava od strane države je kada je pojedinac prijetnja za ljudska prava ostalih građana. U slučaju da država zloupotrebljava svoj položaj i

autoritet te ne osigurava zaštitu ljudskih prava ili ih čak krši, ona gubi svoj legitimitet i kao takva prestaje postojati budući da ne osigurava ono zbog čega je i stvorena.

Bez obzira na shvaćanje ljudskog prava postoji osnova za njihovo poštivanje, dužnost države je njihova zaštita i osiguranje, ali pod uvjetom da postoji jasno definiran skup prava koji se ni u kojem slučaju ne smiju prekršiti. Potrebno je prihvaćanje isprepletenosti, ali i granica svakog prava i slobode koje tada omogućuju funkcioniranje ljudskih prava unutar sustava.

LITERATURA

- Agamben, G., 1998., *Sovereign Power and Bare Life*, Stanford, California: Stanford University Press.
- Andelić, N., 2008., *Kratka povijest ljudskih prava*, Sarajevo: Asocijacija Alumni Centra za interdisciplinarnu postdiplomske studije.
- Binder, G., 1999. . *Cultural Relativism and Cultural Imperialism in Human Rights Law*. dostupno na: <http://ssrn.com/abstract=1933947>, pristupljeno: 13. lipanj, 2015.
- Donnelly, J., 1989., *Universal human rights in history and practice*, Cornell University Press
- Engle, E., 2008.. *The social contract: A basic contradiction in western liberal democracy*. dostupno na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1268335 pristupljeno: 15. lipanj 2015.
- Foucault, M., 2004., *Society must be defended.*, Penguin books
- Family planning in China, one child policy, dostupno na: <http://www.fmprc.gov.cn/ce/celt/eng/zt/zfbps/t125241.htm>, pristupljeno 1.7.2015.
- Gajin, S., 2012., *Ljudska prava, pravno-sistemiški okvir*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu.
- Jha, M. K., Shajahan, P. K. & Vyas, M., 2013.. Biopolitics and urban governmentality in Mumbai. U: *The biopolitics of development: Reading Michel Foucault in the postcolonial present*. Mumbai: Springer india, str. 45-63.
- Krivak, M., 2008., *Biopolitika*, Zagreb: Antibarbarus.
- Kulenović, E., 2000.. *Globalizacija i ljudska prava*, dostupno na: <http://www.ffzg.unizg.hr/kssd/casopis/2br/radovi/kulenovic.html>, pristupljeno: 14. lipanj, 2015.
- Laskar, M. E., 2013.. *Summary of Social Contract Theory by Hobbes, Locke and Rousseau*. dostupno na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2410525 pristupljeno: 18. lipanj, 2015.
- Matulović, M., 1992., *Ljudska prava.*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Merriam-webster riječnik, definicija države, dostupno na: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/state>, pristupljeno: 20. lipanj, 2015.
- Mratović, V., 1971., *Problemi suvremene države*, Zagreb: Naprijed.
- O'Connell Davidson, J., 2010., *New slavery, old binaries: human trafficking and the borders of freedom*, UK: University of Nottingham.
- Plant, R., 2002., *Suvremena politička misao*, Zagreb: Jesenski i Turk.
- Rawls, J., 2000., *Politički liberalizam*, Zagreb: Kruzak.
- Raz, J., 2007.a. Human rights without foundations. *University of Oxford Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series*, broj 14/2007.
- Raz, J., 2007.b, *Moralnost slobode*, Zagreb: Kruzak
- Raz, J., 2014.. *Why the state*, dostupno na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2339522, pristupljeno: 19. lipanj, 2015.
- Rorty, R., 1995., *Kontingencija, ironija i solidarnost*, Zagreb: Naprijed.
- Rousseau, J.J., 2012., *Društveni ugovor*, Zagreb: Feniks Knjiga
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda, 1948. dostupno na: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>, pristupljeno: 11. lipanj, 2015.